

ՏՐԱՊԻԶՕՆԻ ՀԱՅ ԴԻԻՂԱՑՈՒ ԿԵԱՆՔԸ

2.

ԸՆՏԱՆԻ ԺԱՌԵՐ.

Գիւղացին կաղնուտը լաւ սարքեց, ապահով վիճակի մէջ դրաւ, այս անգամ ձեռք զարկաւ զանազան մրգեղենի ծառեր տնկել. որի պտուղը թէ տան պիտոյքի համար պիտի դործածէր իբրեւ ուտելիք և թէ աւելորդը վաճառէր:

Նա գիտէր որ այն տարին երբ կաղնիք առատ պտուղ չարտադրեր, մրգեղենի ծառերէն գոնէ քանի տեսակները առատ պտուղ պիտի տային, որով իր մասնաւոր պէտքերն պիտի հոգացուէր: Նա սկսաւ 12—20 տեսակ ծառեր տնկել տան շուրջը: Կաղնուտի մէջ և շրջապատները տեղտեղ տնկեց այն պտղատու ծառերն, որ շատ չեն բարձրանար, իրենց շուքերով կաղնուտի աճելուն արգելք դառնար:

Իսկ շատ բարձրացող տերեւախիտ ծառերն աւելի տան շուրջը կամ կաղնուտէն հեռի առանձին վայր կը տնկեն և կամ յատուկ վայրեր կորոշեն մի տեսակ ծառերէն 10—20—30 հատ մի տեղ տնկելու համար: Այս տեսակ ծառաստանը ուճ մասնիկով կը կոչուի. որպիսին է տանձուտ, ծուաղնուտ, բալընուտ, ընկղընուտ, կաղնուտ և այլն:

Նոյնպէս նաև ուճ մասնիկով կը վերջանայ անտառի մէջ իրար մօտ աճած միատեսակ ծառերն. ինչպէս են կուրնուտ, թեղուտ, մօնուտ, պղխուտ, աթրուտ, լօրուտ և այլն:

Ծուաղնին կամ ծուաղնուտը աղբոտ վայր կը սիրէ, դորա համար ևս տան շուրջը և կամ կունդուռը զիգուած կուղինոցին կից կը տնկեն: Սա միջին աստիճանի ծառ կը լինի, ուղղահայեաց չբարձրանար. փշատի պէս ծուռ ու մուռ, արմատի մօտէն քանի բաժանումներ կունենայ, բունը սև, տերեւախիտ. ամառ, ձմեռ կանաչ է տերեւները, որ լիմօնի տերեւի լայնութեամբ և նորա երկու երկարութեամբ ու բուդ ծայրով և աւելի թանձր:

Ծուաղնին խաղողի ողկոյղի չափի կարմիր կամ սև ողկոյղ կտայ, հատերը բոլորովին նման կեռասի հատերուն, սակայն կեռասի նման երկար կոթ չունի. այլ աննշան մի կոթով կպած են բունին, իրար վրայ ամրապինդ խտացած, որպէս լաղուտի հասկը—գլուխը, և իսկապէս լաղտի գլխի ձև առած է:

Խաղողի ողկոյղի երկարութեամբ շիւղի մի շուրջը նախ սպիտակ ծաղիկներ դուրս կտայ, ուստի կը գոյանան կանանչ հատեր, երբ հասնելու մօտ է, կը կարմրի, ապա կը սևանայ: Հատերը կեռասի ձև և կորիզ ունին, սակայն ջրոտ չեն, այլ միտը թանձր և փոքր ինչ դառնահամ քաղցրութիւն ունի:

Հասածը կուտեն, ընդհանրապէս փռան մէջ ողկոյցները կը չորացնեն. հատերը ձմեռը կեփեն, կուտեն: Քանի հասած չէ, շատ դառն է:

Ընտանի ծուաղնիին պատուաստը չեմ տեսած, այլ արմատի մօտ բուսած տունկերը արմատահան անելով ուրիշ տեղեր կը տնկեն: Իսկ անտառներու մէջ աճած ծուաղնին թէ և աւելի մանր պտուղ կտայ, սակայն աւելի քաղցր ու համեղ է:

Իբրև չիր գիւղացիք առ հասարակ կը գործածեն, ինչպէս երևանայ նահանգին մէջ ծիրանի չիրը:

Ընկզնութեան ևս արգիւնաւոր է Տրապիզոնի գիւղացիներու համար, այս ծառը շատ կը հաստանայ, հսկայ ճիւղերը կը տարածէ իր շուրջը, առատ ընկոյզ կտայ: Ունի քանի տեսակները, լաւը գիւրութեամբ կը կոտրի, այնպէս որ երկու ընկոյզ մի ձեռքի մէջ իրար հետ սեղմելով կը կոտրի. մեծ և միջուկը լիք կը լինի:

Ընկզենիի պատուաստը չեմ տեսած, գիւղացին տեսակը լաւացնելու համար քանի անգամ իր տեղը պիտի փոխէ: Սորա տերևները լայն ու մեծ են, բարակ և դառն, անասունք չեն ուտեր:

Այս ծառի տախտակը շատ յարգի ու թանկագին է, երբ յղկուին, վրան կը յայտնուին բնական նկարներ, որ ներարկուած են շուրջը գտնուող բոյսերէ:

Սորա բունի վրայ—արմատի մօտ կը գոյանայ ուռեցքներ, որ տեղացիք ուռ կասեն, ուռը տարուէ տարի կը մեծանայ, հին ծառերու վրայ մինչև 50—60—80 փութ կշռող ուռեր կան: Ուռի վաճառականութիւնը քանի տարի առաջ մեծ կարևորութիւն ստացած էր, խումբ-խումբ ուռձիւնք գիւղէ գիւղ և հեռու տեղեր գնալով լաւ տեսակ ուռ ունեցող ծառերու մեծ գին կտային, միայն ուռը կտրելով կը տանէին. քաղաք մեծ ծախքով, ուստի եւրոպա:

Լաւ տեսակ ուռը եւրոպայի մէջ քանի հազար Ֆրանք արժած է. քանի քանի հայ առևտրականներ յանկարծ հարստացած են, իսկ լաւ տեսակը չճանաչողներն ևս սնանկացած:

Այս ուռէն եւրոպայի մէջ թիթեղի բարակութեամբ տախտակներ կը քաշեն, փայտեղէն կահերու վրայ կը փակցնեն, իսկ

Տրտալիզօնի մէջ լիորը ինչ կարգին տներու ամեն փայտեղէն կահերն ընկղենի ծառի տախտակէ շինուած են, որպէս աթոռներ, դրասեղաններ, դրահարաններ, սնտուկներ, լուսամուտներու շրջանակներ, փեղկեր, սենեկի ու դարակի գոներ ևլն. ամենն ևս յղկուած ու շնարակուած:

Կարգին տներու յատակի ու ցեղունի տախտակամածները ընկղենիի և մաշմրզիի տախտակներէ շինուած են. այս երկու տեսակ տախտակներու մէջ մլուկներ չեն գոյանար:

Ընկոյզն երկու պատեաններու մէջ կը գոյանայ. առաջին պատեան է դալափան, որ կանանչ սև թանձր և խիտ դառն է, որը պատած է ընկուղի շուրջը, երկրորդը կնեպն (կեղևն), որ ինչպէս գետեք, կտրծ է, որուն մէջ կը պարուռնակէ չորաշերտ միջուկը ըստ տեղացոց կանծին կամ կսօսը:

Երբ դեռ հասած չէ, դալափան միացած է կճեպին հետ, իսկ երբ հասաւ, կեղևէն կը բաժանուի, քանի տեղէն կը ճեղքուի. միջէն ընկոյզը ցած կընկնի, կամ միտոին երբ գետին ընկնին՝ ճեղքը կը բաժանուի, ընկոյզը դուրս կընկնի: Շատ անգամ ընկնելուն չեն նայեր, ծառը թափ կտան, կամ խուրչակով հեռուն գտնուած ընկոյզներուն հարուած կտան և կը թափեն գետին, կը հաւաքեն. եթէ դալափան հասած չէ, քանի օր արեգակի տակ կը լիւնեն, ապա կը բաժանեն զալափայէն, կը լեցնեն սարպինի մէջ, կամ կը խառնեն տան համար պատրաստուած ուտելու կաղինին: Ընկուղի կանծին, որպէս ևս կաղինին ծածելով կը խառնեն արմայե ապուրի մէջ պաս օրերը:

Ղալափան շատ անգամ կեպեն, իբրև ներկ սպիտակ կտաւներ մէջը կը թաթախեն, որը ունի բաց սև գոյն:

Աշնան տերեւաթափի միջոցին աղւռներն ու նղայները խոճմը խուճը այս ծառերու տախտակրան կը հաւաքուին, այս այն ճիւղերու վրայ մնացած ընկոյզները կը հաւաքեն, կտուցի մէջ բռնելով յարմար վայր կը տանեն, կը դիզեն, երբ անօթի լինեն, կտցով մի կողմ կը ծակեն, միջուկը կտուտեն:

Բալընուտն, որ կեռասնի ծառերէ բաղկացած է, կտրելու է դիւղացուն. թէ ծառը շատ կը մեծանայ, թէ առատ պտուղ կտայ և թէ ճիւղերը յոտելով տերևները անտանոց կը կերցնեն, ծառէն ևս գերան ու տախտակ կը շինեն:

Պտուղը կուտեն, մի մասն ևս կը չորացնեն. ձմրան կաղինի հետ կամ առանձին կուտեն. հարկ եղած միջոցին ձիով կամ շալակով քաղաք կը տանեն վաճառելու:

Իւրաքանչիւր տուն ունի իր բալընին կամ բալընուտը, բացի անկէ ամբողջ գիւղին յատուկ բալընուտ կայ, որը մեծաւ-

մատամբ ճանապարհի վրայ է՝ ուստի անցնող ու դարձող յոգնած ճանապարհորդները ուտեն, նաև այն գիւղացի աղքատները, որ չունին, օգտուին ատիէ, որ բարեգործական նպատակաւ տնկուած է:

Այս ծառի պտուղին հաց գիւղացիք բալ կ'ստեն, սը քսա՝ Երևանցոց գիւլաս, իսկ Երևանցիք բալ կ'ստեն Ֆրէշային, որ կեռասի վայրենին է և թթու, ծառն ևս չմեծանար:

Այս ծառի բունը կանանչ կեղևով պատած է, կեղևին վրայ ևս սպիտակ հարմիր գունով բարակ՝ ոսկայն պինդ խաւ պատած, այս խաւը չի թողուր ծառը հաստանայ, սորա համար գիւղացիք խաւը վերէն վայր կը գծեն զանախով, որով որ աւուր կը մեծանայ:

Մաշմրգնուտն շաղանակենի ծառերէ բաղկացած է, մեծ անտառներու յատուկ է, ուր կը գտնուին իրար մօտ մեծամեծ իրփնաբոյս մաշմրգի ծառեր, որ մաշմուրգ (շաղանակ) կտան մեծ քանակութեամբ, սակայն մեծ մասամբ հաւաքող չլինելուն դաղէներու մէջ անձրելի և ձման տակ կը փշանան:

Պատուաւորուած ընտանի մաշմրգենին աւելի հասար մեծ ծառ կը լինի, հաստ ճիւղեր կարծակէ, խոշոր մաշմուրգ կտայ, ընկոյզի չափ կամ քիչ աւելի մեծ:

Մաշմրգին, սրպէս ընկոյզին՝ շատ չբարձրանար, բունը հաստ և սակայն 5—6 կանգուն բարձրութեան վրայ մեծ մեծ ճիւղեր կարծակէ. կարծր ու դիմացկուն վայտ ունի, տերեւներն ևս լայն ու մեծ՝ ընկոյզին տերեւին նման, սակայն շատ բարակ անասունք կուտեն:

Այս ծառի տերեւները ամեն մի տնտուր կը թերգէ (տերեւները մի մի հատ շիւղի վրայէն հանել), թելի մը վրայ շարան կանէ, կը չորացնէ մեծ քանակութեամբ. երբ հաց պիտի թխեն, իւրաքանչիւր շարան թրչոց կը դնեն, հատ հատ թիակի վրայ կը շարեն. մի գունդ խմոր վրան կը դնեն, կը ձգեն փռան մէջ, որ խմորի տակը չմոխրատի. նաև նոյն խմորի գնդին, որ փուռնիս կտան, երբ փռան մի կողմ դետեղուած կրակին մօտ կը դրուի, կրակի կողմի երեսին կը փակցեն 1—2 մաշմրգի տերեւ, որ կրակը փսւռնիտի երեսը չայրէ:

Մաշմրգի պտուղն ևս պատած է կանանչ պատեանով սրպէս ընկուզինը, սակայն ընկուզի դալավայի պէս երկարածէ չէ, այլ բոլորովին կլոր, պատեանը աւելի կարծր և շրջապատը խիտ առ խիտ պատած է ասղանման փշերով, որին քօլ կտան: Այս քօլին մէջ կը պարունակէ կողք կողքի կպած երկու մաշմուրգներ, մի կողմ տափակ, միւս կողմ կլոր (արդէն կողք

կողքի թօլի մէջ կըտր ձև կառնեն): Մաշմուրգն ևս պատած է կաշիի պէս ճկուն կակուղ—սե կարմիր և փայլուն պատեանով:

Մաշմրգիի միւրդը թափելու համար չեն թոթուեր, այլ երբ քօլը կը հասուննայ, կը ճեղքուի, հետզհետէ կը բացուի, կերակն շիկագոյն մաշմուրգները և ապա միջէն դուրս գալով կը թափին ցած, դիւղացին ամեն առաւօտ կերթայ, ծառի տակէն կը հաւաքէ:

Քանի որ մաշմուրգն փշոտ թօլի մէջ է, անվտանգ է, երբ անյարմար կամ խոնաւ տեղ դրուի. իւրաքանչիւրի մէջ որդեր կը գոյանան, դորա համար դետինը կը փսրեն, կը հորեն, վրան հող կամ մոխիր կը լեցնեն. կան մարդիկ, որ թօլերն դեռ չճեղքուած կը թոթուեն. այնպէս կը պահեն, երբ միջոց ունենան, հասերը կը հանեն, քաղաք կը տանեն վաճառելու:

Մաշմուրգը թէ հում և թէ բոված կուտեն, բովածը շատ համեղ է. կըտր կողմը կը քերծեն դանակով, կը դնեն մոխրախառն կրակի մէջ, կանթեղեն. երեսի քերծուածքը կը բացուի, միջուկը կը կարմրի. կեղևը մի կողմ կը ձգեն, կուտեն: Քաղաք տեղերն ևս նոյնպէս կը քերծեն, երկաթեայ ափսէի մէջ կը շարեն, փուռը կը դնեն, ապա տաք տաք կը վաճառեն, որը մեծ քանակութեամբ կսպառի: Եթէ երեսը առանց քերծելու կրակի կամ փռան մէջ դնեն, քանի վայրկեան յետոյ սաստիկ կը պայթի, միջուկը ամեն կողմ կը սփռուի, եթէ կրակի մէջ է, կրակն ու մոխիրը կը սփռէ տան ամեն կողմ. մարդու աչք, քիթ ու բերան կրակով մոխրով կը լեցնէ: Այդպիսի ժամանակ կրակին զգուշութեամբ կը մօտենան: Եթէ դանակ չեղաւ մէկուն մօտ, ատամով մաշմրգին մի կողմ կը կծէ, կը ծակէ, որպէս զի այն ծակէն օդը դուրս գայ, չպայթի: Դորա համար իսկ «կրակէն մաշմուրք հօնիս կուռնի» առածը հնարուած է:

Տանձուտ.—Տանձենին ևս միջակ ծառ է. աւելի մեծ կը լինի խնձորենիէն, հաստ ճիւղեր կարծակէ, թէ բունը և թէ ճիւղերը մաշմրգիին չեն հասնիր: Ամեն տուն ունի տանձենին. իսկ հարուստները ունեն տանձուտ. պտուղը թէ կուտեն, թէ կը վաճառեն և թէ չորացնելով չիւր կը շինեն, ձմրան եփելու ուտելու համար: Այս կերակուրին խոտաւ կասեն:

Տանձենին ևս ունի շատ տեսակներ, որ կենց մասնիկով կը վերջանայ. որպէս են մեղրիկիէն, փայլիէն, թթմիկէն ևլն. ևլն: Նաև կապ մասնիկով, որպէս է ըղլիկապ ևլն:

Խնձորնուտ բառը չեմ լսած և ոչ իսկ տեսած, թէ և կան շատ տեսակ խնձորենիներ, որ առանձին առանձին տնկուած են տան շուրջը, կաղնուտի թէ միջավայրերը և թէ եղերքները, եր-

ընտանիքները և տանձենիները հետ խառն: Խնձորենին շատ չքարձրանար, տերևներն ևս խիտ չեն, շուքը շրջակայ թուփերու վրայ այնչափ չաղդեր: Դուրս համար իսկ ամեն տեղ կը տնկեն. մինչդեռ կան կարգ մի ծառեր, որոց շուքի տակ ոչ թէ թուփ, այլ խոտ անգամ չ'աճիր, որպիսիներն են թթենին, թզենին, թեղին, մաշմրգին, ծուաղնին, խոզկաղնին, նամանաւանդ ընկզենին ևլն: Խնձորն ևս տանձի պէս թէ կը տնկեն, թէ կը վաճառեն և թէ չորացնելով չիր կը շինեն: Խնձորը մի տարի կարելի է սարքինի մէջ անվնաս պահել:

Խնձորենին ու տանձենին շատ անգամ իրար կը պատուառտեն, երբեմն վայրենիի բունի մի կողմը տանձենի, միւս կողմ՝ խնձորենի կը պատուառտեն. երբեմն տանձենին խնձորենու կամ խնձորենին տանձենու վրայ կը պատուառտեն, առաջինը լաւ չաճիր. պատուառտած ընտանի տանձենին կը հաստանայ, իսկ ներքի մասը, խնձորենին բարակ կը մնայ. գիւղացիք լաւ կը համարեն խնձորենին տանձենու վրայ պատուառտել:

Խնձորենու տեսակները հայերէն բառ չունին ինչպէս թէ հին տանձենու և թէ խնձորենու վրայ ձմեռ ժամանակ կանխ մակաբոյժ, չափում կոչուած բոյսը, որ անասունք կուտեն:

Թթենուտ բառն ևս չեմ լսած. թէ և շատ տներ ունին մասնաւոր թթենիներ, որ կը պահեն 1—2 ծառ միայն պտուղ ուտելու և տան համար շերամի բոժոժ պատրաստելու համար: Այս ևս քիչ թուով:

Այստեղ թթենին լաւ կ'աճի. միջակ ծառերու կարգէն է, տերևները և թուփը խոշոր. արմատները դեռնի տակէն շատ հեռուն կը տարածէ. այնպէս որ 5—10 արտավայր իր շրջանակներն հաստ արմատներով ու մրդիքներով կը պատէ, որով գիւղացու երկրագործու թեան արգելք կը դառնայ, եթէ հարկ լինի թթենու շուրջը պարտէզ կամ արտ պատրաստել. շարաթներ պիտի աշխատի, որ արմատները մաքրէ: Ար հաստատեն թէ թթենին մի վերտէն աւելի իր արմատները կը ձգէ. շատ անգամ քարերը կը ծակէ ու կանցնի:

Թթենու տախտակը դեղնագոյն է:

Վայրենիին տերևները աւելի լայն են քան ընտանեոյն: Թէ և քիչ թուով շերամ կը սնուցանեն, սակայն շատ լաւ կ'աճի, ընտիր սերմ կտայ:

Շերամէն մետաքս կը պատրաստեն, օրիորդաց օժիտի, քրթանէ գործուածներու մէջ կամ տնեցոց շապիքի թեղանիքնեմէջ կը հիւսեն:

Թզենուտ. — Թզենին քաղաքը տան մօտ, իսկ գիւղերը տնէ

շատ հեռու, ամայի վայրեր կը տնկեն, որակզ ժայռոտ է, այն տեղ լաւ կածի:

Թզենին խնձորենու չափ փոքր ծառ է, արմատը ճիւղերու կը բաժնուի, տերեւները շատ մեծ և կաթոտ է, նաեւ հազառ ու թաւոտ, երկու կողմէն ճեղքերէ Ծաղիկ շտար, տերեւներու տրամալի տակէն կոկոններ կը դոյանան, հեազհետէ կը մեծանան, կան որ ընկոյզէն քիչ մեծ կը լինեն, կան որ խնձորի չափ. առաջին տեսակին բօրոսան կ'ասեն, իսկ երկրորդին պարփիւնաց, նաեւ կայ մի տեսակն ևս սև: Թօրասանը կը որ ու համեղ է, պաթլի՝ ճանը խոշոր ու երկարածէ՝ նոյնպէս համեղ, իսկ սևը կտերով լի և անհամ:

Առաջին երկու տեսակները երբ հասունանան, տեղ տեղ կեղևի վրայ ճեղքուածներ կունենան. առաջ որ կանգնած էին, այժմ գլուխնին խոնարհած ու կախուած են, գլխներէն ճիշտ մեղրի նման հիւթ կը հոսի, երբեմն կը կաթէ:

Թօրոսանի կեղևն ևս քաղցր է. մի անդամէն մարդ բերանը կը դնէ ու կուտէ, պաթլիճանին ևս քաղցր է, շատեր կեղևով կուտեն, սակայն կեղևը հառա լինելուն կնուեն (կեղևը վերեւէն կը հանեն), երկու-երեք անդամէն կուտեն: Տեսածէք շարան թզեր, որք Թօրոսան տեսակ թզենիէն քաղուած ու չորացած և շարուած են:

Թզենու փայտի մէջը դատարկ յիներու լառելու չգար և տերեւներն ևս անասունք չեն ուտեր: Փայտը ճկուն է, չկտրիր: Նրկար կեանք չունի: Աշնան վերջերը երբ հարաւային տաք հովը փչէ, թզերը յանկարծ կը հասնին. իրենց կոթի վրայ կը կախուին, թռամելու ձև ստանալով վերին արտիճանի կը համեղանան. այն ժամանակ կարելի է մեծ քանակութեամբ ձեռքով քաղել:

Ձիթենու չկայ հայ գիւղացւոց մէջ, ձիթենին լաւ կածի ձողեկերեայ վայրեր, ուր միայն յոյներ և թուրքեր կը տնկեն, ձիթենուտին հայեր գէյթիճլուխ կ'ասեն, որպէս պողին ևս գէյթիճլ:

Շատ քիչ հայեր կան որ ձիթենիներ տնկած են:

Ձիթենին միջակ և կեղևը սպիտակ ծառ է, ունի կարծր փայտ, շատ ուշ կը մեծանայ, 10—15 տարիէն հազիւ պտուղ կտայ, ծառի կեանքը շատ երկար է, 100—200 տարուան ձիթենուտներ կան: Որպէս ծառը, ճիւղերն ևս փոքր են. տերեւները մանր, քիչ երկարած և հաստ, ամբողջ ևս կանաչ: Նոր ձիթենուտ պատրաստելու համար հին ծառներու արմատի մօտ աճած տունկերը կը հանեն, կամ ծառի ճիւղերէն լաւերը, որ պէտք է ունենայ բազկի հաստութիւն, մի յարմար վայր կարգ

Քարդ կը տնկէն:

Պտուղը շատ առատ է, տերեւները նոսր, առանձին, առանձին պտուղները ամեն տերեւի տակ կերելին, նախ ծաղիկ, ապա կանանչ պտուղը, ապա կարմրը, երբ հասունանայ, կը սևանայ՝ կանանչը շատ դառն ու տոխլ է:

Այս ծառն ևս ունի շատ տեսակները, խոշոր պտուղ տուողները թուով քիչ են, այնչափ յարգի չեն, միջակները գիւղացոց ուտելիք են՝ փոքր պտուղներէն ձէթ կը հանեն մեծ քանակութեամբ, որ շատ համեղ իւղ կտայ, իբրեւ իւղ կը գործածեն գիւղացիք, քաղաքացիք նաև այդ իւղով զանազան կերակուրներ կը պատրաստեն, որ չտարբերի կովի իւղի համէն, մանաւանդ ամեն ձկնեղենի համար միայն այդ ձէթը պիտի գործածեն:

Խափսին, որ Տրապիզոնի ծովէն (մանր ձուկ սարտինկի ձկան նման) մեծ քանակութեամբ դուրս կգայ. թէ քաղաքացոց և թէ գիւղացոց սովորական կերակուրն է, ընդհանրապէս ձէթով կուտեն, որով ամեն տուն ձէթ պիտի ունենայ. ինչպէս նաև կովի իւղը:

Մեծ հատերով ձիթապտուղը դեռ չհարած կանանչ կանանչ աղ ջրի մէջ կը դնեն, ձմեռը կուտեն, նոյնպէս նաև միջակ հատերն, որոց թակով հարուած կտան (դեռ կանանչ) կը ձմռեն, աղ ջրի մէջ կը դնեն, ձմեռը կուտեն: Վերջին տեսակը աւելի շուտ դառնութիւնը գնալու և չուտ ուտելու համար կանեն:

Սոյն երկու տեսակին ծակօտայ կտան. փոքր տեսակը, որ կաղինի չափ, սակայն երկարած և կը լինի, կայ որ իւղոտ է. ուստի ձէթ կը պատրաստեն. կայ նաև որ երբ հասնի, աղ կը սրսկեն վրան, կուտեն երբ աղը թափանցած է մէջը, դառնութիւնը անհետացած:

Ձիթապտուղի կոթը ամուր կպած է բողբոջներու. խուրչակով հարուած կտան, տակը կը թափեն, ապա կը ժողովեն, տան համար կը պահեն, մեծ քանակութեամբ կը վաճառեն:

Ս. Հայկունի.

(Ճարուհակելի).